

נר לשולחן שבת

פרשת חקת

גיליון 749 תשפ"א

"כרוה נדיבי העם"
אנא נדבו להוצאות
הדפסת העלון
לע"נ ולהצלחה!

"זאת התורה אדם כי ימות באהל"

סיפר הגאון רבי יהודה עדס: שח לי הגאון רבי יהודה צדקה, ראש ישיבת "פורת יוסף", בא אלי יהודי כולו שמח באומרו: "אתמול הכנסתי ספר תורה לבית הכנסת, לעילוי נשמת אבי". אמר לו הרב צדקה: "חבל על הכסף ששמת!" התפלא היהודי: "למה?" השיבו הרב צדקה: "וכי חסרים ספרי תורה בארון הקודש?! לך מכור את ספר התורה, תקנה גמרות, ותכניסם לישיבת 'פורת יוסף'."

הוסיף הרב עדס: אני עצמי רעדתי לשמוע את הפסק הזה... בגדלות נפש עשה היהודי כדברי הרב צדקה, הלך מכר את ספר התורה, וקנה גמרות לשיבה!

(קובץ "כולם נקבצו באו לך")

בעת שחלה הגר"א את מחלתו אשר ממנה לא קם, הפצירו בו בני משפחתו ותלמידיו, שירשה להם להזמין אליו רופא מומחה. לבסוף, נעתר הגר"א לבקשתם, וד"ר יעקב ליבשיץ שהיה הרופא המפורסם בעת ההיא הוזמן אליו.

כשיצא ד"ר ליבשיץ מחדרו של הגר"א שאלו אחד הנוכחים: "איפה הוא אוחז?" כלומר 'מה מצבו?' השיבו הרופא: "ער האלט אין כלים!" "הוא אוחז במסכת כלים!" כי בעת הבדיקה שמע אותו משנן את מסכת כלים על פה.

(מקור ברוך"ח"א י"ד. "הגאון" ח"ג ועיי"ש)

בשנותיו האחרונות של הגאון רבי שמעון שקופ, כשהרגיש חולשה יתירה, נסע אל רופאו, פרופסור ינושקוביץ מוילנה. הוא הזהירו בהוראות רפואיות שונות, בין השאר שיפסיק לומר שיעורים שדרשו התאמצות וריכוז בל ישוערו. "המאמץ עלול להזיק ללבך החלש" – הזהירו.

"זאת חקת התורה אשר צוה ה'... ויקחו אליך פרה אדמה". (י"ט ב)

דרש הגאון רבי שלמה פישר:

הנה אמרו רבותינו ז"ל על פרשת פרה אדמה שהיא חוק.

ואינו מובן כלל, במה היא חוק יותר משאר מצוות. ואם תאמר שאין לה טעם, הרי למשה נתגלה הטעם, וגם רבי עקיבא עמד על טעמה. וגם שלמה המלך ביקש לעמוד על טעמה (מ"ד חוקת). ורש"י מביא את הטעם, שבאה לכפר על עוון העגל.

אלא הענין כך, מצוות פרה אדמה היא שתעשה ותתקיים בצביון ואופי של חוק, דהיינו בקבלת מרות וציות כמצווה ועושה, מבלי להתחכם, כי כך ציווה ה'!

לכן פרה אדמה מכפרת על חטא העגל, שענינו היה "אשר לא ציוה" ככתוב "סרו מהר מן הדרך אשר צויתים". וכדברי הכוזרי, "אין בין העגל לכרובים, אלא שזה נצטוו וזה לא נצטוו" (א' צ"ח-ט). הציות בפרה אדמה הוא כפרה לחטא ההתחכמות שהיה בעגל.

"ותמת שם מרים" (כ"א) "למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה, לומר לך מה פרה מכפרת אף מיתת צדיקים מכפרת". (מו"ק כח).

תמה ה"פני יהושע", הרי במסכת יומא נכתב 'פרה לאו בת כפרה'. ונראה, שמה שלמדו ממימת מרים אינו על עצם המיתה של צדיקים שמכפרת, שדבר זה נלמד שם מדרשות אחרות. אלא הכוונה היא, למה שישאל הינם קדושים ומקבלים על עצמם גזירת שמים של מיתת הצדיקים, ואינם מהרהרים אחר מידותיו של הקב"ה. דבר זה מכפר, כדרך שפרה מכפרת, שאין הכוונה שפרה בת כפרה היא, אלא ענין הציות והתמיימות שבמצוות פרה שלא להרהר ולחקור, ודבר זה הוא המכפר!

מובן בזה למה נלמד דבר זה ממימת מרים, שהרי במימתה היה מקום חלילה להרהר אחר מידותיו, דבשלמא משה ואהרן היה בהם חטא הכאת הסלע. אך מרים שלא הוזכר בה חטא למה מתה במדבר ולא זכתה להכנס לארץ. (דרשות בית ישי" ל"ב)

מיד חיך ר' שמעון ואמר: "רק זה לא! הלא כל הוראותיך ועצותיך מכוונות לתכלית אחת, לשמירת החיים. אבל אני ללא אמירת השיעור למה לי אריכות חיים, אלו הם חיי!" רבינו ראה בזקנותו מתנת חיים מן השמים, שהעניקו לו כדי שיוכל להרבות תורה בישראל. ("תורה יבקשו מפיה")

חידה: מה המשותף לשירת הבהר, פרשת תצוה והגדה של פסח? תשובה: לא הוזכר בהם משה רבינו. (ועיין במדב"ר)

מה שאמרו חז"ל: "זאת התורה אדם כי ימות באהל – אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה". אין הכוונה לומר שיסגף עצמו עליה עד שימות חלילה. אלא הכוונה, שלא תתקיים התורה במי שרודף אחר תענוגי העולם, כי ברודפו אחר זה לא ירדוף אחר דקדוקי התורה, כלליה ופרטיה.

ומתקיימת במי שאינו רודף אחר המותרות אלא מסתפק בהכרחי. ענין כזה נקרא "מיתה" לגבי שאר בני האדם הרודפים אחר התאוות והתענוגים... וזה שנאמר "וחיי צער תחיה" – שנפשו מתאוה לאכול ולהתענג, והוא מצער עצמו למעט רצונותיו. ("סדר היום" סדר הלימוד)

"וישלח משה... אל מלך אדום, כה אמר אחיך ישראל". (כ"ד)
המפרשים ובראשם רש"י שואלים, מה ראה להזכיר כאן אחווה ומיישבים בדרכם. נראה לבאר ביאור נוסף בענין:

הדברים הבאים מתוך "כתר ראש" הוראות והנהגות רבינו חיים מוולוז'ין, מכתבי תלמידיו בישיבה. (הספר בהוצאת מכון "ים מהגר" מ גרודקה)
אמר רבינו חיים מוולוז'ין: דבר מנוסה, אם יהיה לאדם שונאים חס ושלוש, אם יפעל אצל עצמו לדון אותם לכף זכות, שהם צדיקים גמורים, תיכף יתהפך לבבם לאוהבים לו. (ח"ב ק"ט)

"אמר מורי-רבינו חיים- ששמע מגדול אחד, דבר ברוך ומנוסה!"
אם יהיה לאדם שונאים, אם יפעל בעצמו שהם צודקים בזה, שיאמר שמסתמא דיבר אחד לפניו לשון הרע עלי, או כדומה והם סוברים כי כן האמת, ועל כן הדין עמהם וידון אותם לזכות, יתהפך לבבם אליו לאוהבים. 'צדיקים גמורים' כוונתו שיחשוב שהם צודקים בשנאתם אליו. ("הנהגות ישרות" וכתבי הגר"ם שם)

הגאון רבי אשר הכהן מטיקטין הוסיף על דברי רבינו: מקרא מפורש הוא "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם", כשם שהוא מלמד זכות כן ילמד זכות מי שכנגדו. (הגהות אהלי חיים ועיי"ש)

יעקב שנה את עשו שנה גדולה מחמת רשעו, יותר ממה ששנה עשו את יעקב.

ביאר רבי איצ'לה מוולוז'ין: זה מה שאמר רבקה ליעקב "עד שוב אף אחיך ממך", כאשר ישוב מלבך שהוא חטא נגדך, הוא ישכח את אשר עשית לו. אם לא יהיה לך כעס עליו, תדע שהוא עימר.

וכן ביאר "פנים יפות": זה יהיה לך סימן, אם ישוב אף אחיך ממך, שתשנאהו פחות, שלא תראה את מעשיו הרעים ותסבור שהוא ייטיב את מעשיו, אז תדע שתשוב חמת אחיך ממך. (תולדות)

רבי יוסף חיים זוננפלד ביאר בדרך זו את הנהגת יעקב עם עשו. בשעה שהשתחוה יעקב לעשו שבע פעמים היפך בזכותו של עשו "עד אחיו", עד שנהיה כאחיו ממש, אז נתעוררה האחוה אצל עשו, מים הפנים לפנים, וירץ לקראתו ונישקו בכל לבו. וסיפר שהוא עצמו פעל פעם באופן זה והצליח. ("חכמת חיים" וישלח)

מעשה נפלא - רבי חיים מוולוז'ין הוצרך לנסוע לדבר מצוה, פדיון שבויים, שהיה כרוך בפיקוח נפש. בדרך היה עליו לחצות יער עבות. תלמידיו הזהירו אותו שביער מצויים שודדים וכי הוא מסכן את חייו בזה, והציעו לו לנסוע בדרך עוקפת, ארוכה יותר. אך הוא החליט לעבור דרך היער בשל דחיפות הענין.

אכן, השודדים פגעו בהם ולקחו את כספם. אך בזאת לא הסתיימה צרתם, כדי שלא תשאר עדות מפלילה, השודדים היו מוציאים להורג את הנשדדים. כך עמדו לעשות כעת. שאלוהו, מה חפץ כמשאלה אחרונה, שכידוע נותנים בקשה אחרונה לנידון למוות. רבי חיים ביקש שיתנו לו חמש דקות.

רבי חיים נעמד, הניח ידו על עיניו כמו בקריאת שמע ושקע במחשבות. לאחר כמה דקות הוריד ידו מעל עיניו והתבונן במתינות בשודדים. אז קרה הבלתי יאמן. ראש החבורה הודיע להם שהם משוחררים ויכולים ללכת לדרכם.

בהמשך הדרך, לתמיהת תלמידיו הסביר רבי חיים פשר מעשיו. וכך אמר: אין כאן מופת כלל. מעצמי הבנתי כי לא מן הראוי שאסתלק מן העולם כשבלבי קפידה קשה על אותם רשעים. באותן דקות שבהן הייתי שקוע בהרהורים ניסיתי בכל יכולתי ללמד זכות על אותו שודד. הרהרתי בעברו, בחינוך שקיבל, בחייו הקשים שהביאו אותו לשפלות כזו. כאשר הבנתי אותו מעט, נח רוגזי. עתה הבנתי כי בעצם הכל רצון ה' יתברך. ממילא שוב לא היה לו רצון להרוג אותנו. ("כתר ראש" ח"ב שם, ועיי' "אגן הסהר")

כדברים הללו ניסה משה לפעול עם אדום: כדי ליישב את השנאה ביניהם, הזכיר את האחוה שצריכה להיות בין עם ישראל לאדום. "אחיך", לכן ציין "אחיך ישראל" ולא "יעקב" שהוא "יעקבני". (נ"ר)

פרעות תשפ"א בארץ - ערבים ביהודים: אלימות, הצתות, פגיעות בכבישים, בישובים וערים, שוד והרג. הכל מכלל כל - פראי אדם!

הלכה מפרשת השבוע - "ותקצר נפש העם בדרך". (כ"א ד' ועיי' בעה"ט)
המהלך במקום סכנה מתפלל תפילה קצרה: "צרכי עמך ישראל מרובין ודעתם קצרה יהי רצון מלפניך... שתיתן לכל אחד כדי פרנסתו". (ברכות כ"ט): שאינם יודעים לפרט כל צרכיהם. (רש"י שם)
ביאר המהרש"א שהמתפלל היה צריך להתפלל תפילת שמונה עשרה בהן מוזכרים בפרטות כל צרכי עמך ישראל, אבל כיון שדעתו קצרה על ידי הדרך, כלשון הכתוב "ותקצר נפש העם בדרך", לכן אינו יכול לפרט צרכיו, אלא מבקשים בצורה כללית.

יערות א"י וליטא... כתב הראב"ה שאם ירצה יכול להוסיף בתפילת הדרך כפי הענין שהוא צריך, ויכלול בקשתו באמצע הברכה. כגון, אם הוא עובר ים יוסיף לומר 'ותצילנו ממים רעים וזידונים', ואם הוא הולך במדברות ויערות... יתפלל כפי הענין שצריך. (ברכות פ' ד"ה והיוצא)

"וידבר ה' אל משה... קח את המטה... ודברתם אל הסלע... ונתן מימיו... ויך את הסלע... לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ".

הגה"צ רבי שלמה וולבה - שיחות בעניני חינוך

יש דעה נפוצה בעולם, שעיקר החינוך נעשה על ידי ענישה - זו גישה מעוותת, המשמיטה את הבסיס מכל חינוך בריא. ושואלים: הרי "חושך שבטו שונא בנו", הרי בפסוק הזה נאמר שצריך להרביץ לבן!

בנביא נכתב "ואקח לי שני מקלות, לאחד קראתי נעם ולאחד קראתי חבלים, וארעה את הצאן". (זכריה י"א ז') הרי לנו שני מקלות שנועדו לחינוך, האחד מקל חובלים, בו מכים. והשני מקל נועם, בנעימות.

מקל נועם הוא גם מקל, אם אני נותן לילד עידוד גם זה מקל. אם הילד עשה משהו טוב ואני נותן לו שוקולד גם זה מקל. אין לשער כמה מזיק האדם לילד כאשר מכים אותו מכות של ממש. רבי אליהו לאפיאן זכר צדיק לברכה היה אומר לנו תמיד: "עם ילדים רק בדרך טובה!"

חז"ל אומרים שכל עשב ועשב יש לו מזל המכהו ואומר לו גדל. (ב"ר י') אותו כח המצמיח את העשב נקרא בפי חז"ל 'מכה'.

כמוכן שאין הכוונה שעל כל עשב יושב לו מלאך קטן עם לחיים אדומות, בעל כנפיים לבנות, ובידו מקל קטן והוא מכה את העשב... חז"ל מתכוונים לומר שיש כח שמצמיח את העשב, והכח הזה נקרא בלשון חז"ל 'מכה'.

כך נוכל להבין את הכלל "חושך שבטו שונא בנו", אין הכרח לנקוט דווקא באופן שבו מכים את הילד. יש דרכים אחרות כיצד לכוון את הצמיחה של הילד - דרכים טובות יותר!
(ז"רעה ובנין בחינוך" עמ' כ"ג-ד' ה' ועיי' "שועיין" מכתב מאליהו" ח"ג 360)

אב שמכה את בנו מתוך כעס ולא משום חינוך, אינו מקיים בזה מצוות חינוך, אף שהיה לו להכותו משום חינוך, וגם יש שעובר משום לא תוסיף להלקותו. והביא רעק"א מהמהריק"ש שהמכה בנו הקטן, יותר מדי מנדים אותו.

להכות את בנו אסור, אלא אם הוא לתועלתו ולחנכו, ואם הקטן מפריע את סדרי הבית ועושה רעש ומפריע להוריו שרוצים שקט, אין זו סיבה להכותו, אלא אם כן יש בזה ענין ללמדו לא להתנהג כך.
(הגאון רבי נסים קרליץ - "חוט שני" ח"ד עמ' רצ"ז)

ידידי, אברך צעיר ויקר, נכנס לבית מרן הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן ושאלו: מה עושים כשהילדים משתובבים, קופצים ומתפרעים, לדוגמא בשולחן שבת, האם ראוי להכות ילד?

מיד כשרבינו שמע את השאלה נדרך, הזדקף והרים את קולו: "אם תכה אותו הוא יהיה פרא אדם!" וכפל דבריו. והוסיף: "אולי לפעמים אפשר, מכה קטנה על היד". והדגים... (נ"ר לשולחן שבת")